

Az opportunitás az egyéniség sokoldalúsága antik értelmezés szerint. — Kétféle személyt különböztet meg bennük Cicero is. Az egyetemes emberi természetünkben gyökeredzőt össze kell egyeztetnünk avval, amely egyénileg sajátos hajlamainkban mutatkozik. — Antik, de kiváltképen platonai tétel, hogy az egyéniség értéke nem sajátosságában, egyszerűségében rejlik, hanem zártóságában. A humanitás végső értelmét is ebben találjuk meg: *Aequabilitas cum universae vitae, tum singularum actionum*. — Állandó feszültségben lélekzik a humanitás. Folyton keresi az egyensúlyt a hősi és a szemlélődő életforma, vagy ahogy maga Cicero mondja, a *virtutes* és a *doctrinae* között. Ebben a szüntelen vívódásban alakult ki a humanitás Cicero életének igazi tartalmaként, ezért tekintjük őt joggal minden későbbi humanista prototípusának.

Cicero művelődésterve, melyet a humanitás eszméjére ráépített, mélyen gyökeret vert, platonizmusa pedig másfél évezredig tényleges hatótényezővé tette a platonai gondolatot nyugati kultúránkban. Ezzel előkészítette a talajt az eredeti Platon befogadására, amely a humanitás újkori újraéledésekor következett be.

Szerzőnknek rendkívül erudícióval készült és tárgyának egész problematikáját megmozgató akadémiai székfoglaló értekezése annak a megállapításával zárja fejtegetéseit, hogy Cicero hatása az iskolai művelődés útján, az élet formáira, az erkölcsi közfelfogásra és az irodalmi ízlésre is napjainkig szüntelenül érvényesült. Korunknak hagyományok ellen folyó harcában mindenképpen fontos művelődésünk alapjaira ráeszmélni. Platon eszmei ösztönzését hangsúlyozva pedig szerzőnk azt a szilárd meggyőződést vallja, hogy európai kultúráról csak addig beszélhetünk, ameddig a platonai elvek hatása alatt kialakult művelődési hagyományt megőrizzük.

Kováts Gyula.

Saad Ferenc: Nevelőállam. A Stádium kiadása. Budapest, 1942, 8-r. 193 l.

»Ha az őrtállom nem jelenti meg a közeledő ellenséget, az Úr az ő kezéből kéri számon az elveszett lelkek vérért.« Az elhivatott vezetőnek ezzel a felelősségtudatával adja a magyar társadalom kezébe ezt a korszerű és utolsó szaváig döbbenetesen időszerű könyvet maga az Ifjúság Honvédelmi Nevelésének Országos Vezetője: vitéz Bély Alajos altábornagy. Legfelső Haderünk parancsára — mint az Előszóban írja — a magyar ifjúság élen menetel a magyar jövő országútján, és most, amikor ezt a könyvet útjára bocsájtja, a menetnek egy pillanatra »Állj!«-t vezényel, mert *útjelző* következik. Elmondhatjuk, hogy kevés könyvnek jutott még osztályrészül, hogy hasonlóan éles, reflektorfény világítsa meg mondanivalóit és állítsa fejtegetéseit az olvasó érdeklődésének gyűjtőpontjába. Bár az egész mű hangjából és gondolatmenetéből is kütetszőleg a nagyközönség számára íródott és nem lép fel elvont tudományos pedagógiai tanulmány igényével, kétségtelen, hogy tartalma mélyen belevág a neveléstudomány problematikájába. Ezért is megérdemli, hogy lapjait a neveléstudomány elméleti és gyakorlati művelői egyaránt forgassák és leszűrjék azokat a tanulságokat, amelyek a nevelés kérdéseinek a mai katonai nevelés és a háborús fejlemények szempontjából való megvilágítása következtében előállnak.

A háború a legkíméletlenebb számadástétel, az élet legszigorúbb szemléje, — írja szerzőnk a Bevezetésben. »Vizsgáznak ilyenkor azok is, akik béke idején csak vizsgáztattak: a nevelők, tanítók, tanárok, tiszték, altiszték, miniszterek, főispánok, jegyzők, papok és orvosok.« Vizsgázik az államszervezet, a szervezetség stb. Századunk két nagy háborúja már eddig is alaposan átalakította a világot, de még több átalakulásra kell számítani. Át kell alakítani nevelési rendszerünket és a tanulságok nyomán meg kell tisztítani gondolkodásmódunkat és nemzeti erkölcsünket is.»

Meg kell látnunk azt is, amit más népek már alkottak. Ezért tárgyalja a könyv a következő négy fejezetben a német, az olasz, a japán és a finn katonai és nemzeti nevelés jellegzetességeit.

A német nép faji adottságainál fogva katonanemzet. Írók, államférfiak és katonák évszázadokon át egyaránt a katonai nevelésben látták a nemzetnevelés legfontosabb tényezőjét. Ezt az előkészítő munkát tettözte be Hitler vezér és kancellár a nemzetnevelésről vallott rövid, de rendkívül sokat jelentő felfogásával: . . . »Ez a világ nemj a gyáva népek világa.« Azért szükséges, hogy a katonákat igen nagy támadó szellem, emberfeletti bátorság és a legváltozatosabb helyzetekhez való alkalmazkodás hassa át. Ezt a feladatot kell a katonai nevelésnek megoldania. Nemzetnevelési rendszerük az emberi életnek és a totális háborúnak minden lehető összefüggését figyelembe veszi, mert a harcot, a küzdelmet az egész nemzet vívja.

A Duce is a nevelés intézményeinél kezdi világraszóló építő munkáját. »Nemcsak gyermekeket nevel, hanem felnötteket is, nemcsak férfiakat, hanem asszonyokat és aggodat is. Még az olasz földet is megüregézi, hogy többet és jobbat teremjen.« A katonai nevelés alapját az olaszoknál is az előképzés adja meg. Az ezred, mint iskola, csupán koronát rak erre a munkára. Az új életeszményt Mussolini két szóban fogalmazta meg: »Vivere pericolosamente«. Szeresd a veszéllyel járó életet.

Évezredek alatt alakult ki a japán katonai szellem. Nemesnek tekintettek mindenkit, akit fegyverbe szólított a legfőbb hadúr. Ennek a nemesi rendnek erkölcsi törvényeit nevezik: bushidónak. A másik erő, ami a japán szellem kialakulására döntő volt a vallás. Az ősi hit: a sintó. A sintoizmus alapelve: »Kövessd mindenben természetes ösztöneidet és engedelmeskedj vakon a Mikádó parancsainak!« Ez az alapja a japán értelemben alkalmazott fegyelemnek és a katonai nevelésnek is. Európai embernek hihetetlen, de a japán hadseregben két olyan dolog hiányzik, ami nélkül mi, a hadsereg életét elképzelni sem tudjuk: a fogda és a kanitán. »Jó volna, ha mi magyarok a katonai és nemzetnevelés eszményeit illetőleg minél sürűbben néznénk legkeletibb rokonaink felé, s ha a turáni eszmét nem a fehér asztalnál ápolnók, hanem ott, ahol annak helye van: a »nemzetnevelésben.«

A finnekről legszívesebben hőskölteményt írna szerzőnk. A zord éghajlat vallásossá, erkölcsössé és edzetté, a nehezen művelhető szántók kiartóvá, keményé és leleményessé, az erdő misztikussá tette őket, a sok víz pedig szellemi frissességük, testi ellenállóképeségük növeléséhez, közösségi érzésük kifejlesztéséhez járult hozzá. Testvéri érzésüket a társadalmi rétegek harmóniája is jellemzi. Ilyen alapokra könnyű volt nemzetnevelési

rendszert és hadsereget építeni. A hadseregen kívül felállították a »Nemzet-őrséget« és a »Lotta-Svärd« nevű világhírű női honvédelmi szervezetüket. A finnek iskoláikban is nemcsak ismereteket akarnak közölni, hanem főcéljuk a nevelés. Ez a nép bebizonyította, hogy a becsületes harcból még bukás árán is van feltámadás.

A baráti nemzetek minden sikere kitűnő nevelési rendszerükkel magyarázható. Az új korszak küszöbén nekünk is új életformák gyökereit kell megtalálnunk. »Az 1518-ban kelt törvényt így kell kiegészítenünk: Az állam-élete nevelési rendszerén, a jogon és hadseregén épül fel.« A jövő állama tehát: *Nevelőállam*. A nevelőállam nem tűrheti, hogy neveléssel foglalkozó intézményeiben »nincs egységes rendszer, sem egységes szellem, sem pedig egységes célkitűzés«. »Sokszor ugyanannál az intézménynél a nevelői kar világnézeti szempontból sem egységes« s így a tanuló »diszharmonikus lelki bélyeggel hagyja el az iskolát«. »A nemzetnevelés synthesisének megteremtése« az első feladat. A katonai és papi hivatás közt is sok a közös vonás. A papnak is harcos egyéniségnek kell lennie. »A katona viszont egyenruhába bújtatott ficsúr, ha nem hajlik az aszkézis felé béke és háború idején egyaránt.« A két nevelési rendszer között tehát csak lényegtelen eltérés lehet. A faluban »a tanító, pap, orvos, jegyző, zöldkeresztes nővér, leventeoktató, népfőiskolát végzett ifjúvezető stb. valamennyi elsősorban nevelő«. »Még a gazdatisztet is meg kell tanítani az akadémián arra, hogy emberei lelkét is ápolnia kell.« »Az építő tehetséget keresve keresi a nevelőállam«, mégpedig a szegény, de tehetséges falusi gyermekek között is. A társadalmi osztályok összhangját az emberséges vezetőréteg biztosítja.

Történelmi példákkal igazolja szerzőnk, hogy igazságtalanul tapadt nevünkhöz az »antiszociális« jelszó. Az új országépítő munka során azonban a szociális igazságra és az emberszeretetre még jobban kell törekednünk, mert »a nyomorúságban élő emberek alig nevelhetők.« »A nevelőállamnak gondoskodnia kell arról, hogy a rend ebben a tekintetben erőszak útján is, de helyreálljon.«

A nő és anya szerepének a nevelőállamban való kifejtése után az iskola szerepét vizsgálja szerzőnk. Aggodalommal gondol arra, »képesek leszünk-e a békés idők lélekermesztő hatásainak ellensúlyozására?« Az európai folyóiratok lapszemléje alapján az új militarista szellem hódításáról beszélhetünk. Az iskola sem nélkülözheti a katonás szellemet. »A nevelőállam a tanító és tanár erkölcsi és anyagi helyzetének elbírálásánál egy alapvető tarthat szemelőtt, azt, hogy csak az olyan ember lehet igazságos, akivel szemben igazságosan jártak el«. Aggasztó, hogy a családi környezet is mindinkább alkalmatlanná válik a nevelésre. Ebben a tekintetben a »Szülők iskolájára« is fontos hivatás vár.

A katonás szellem felébresztésében leventeszervezetünk a világ bármely szervezetével felveheti a versenyt. Mint minden pedagógiai problémát, ezt a kérdést is csak lélektani alapon lehet megoldani. Az ifjúságnál három időszaknak, a romantikus kornak, a kalandszerű élmények keresése korának és a lelkesedés korának megnyilvánulásait kell megfigyelnünk, hogy alkalmazkodhassunk hozzájuk. Női szervezeteink felállításával már kissé meg is késtünk.

A továbbiakban a nemzeti szellem kialakításának egyéb módjairól, a falunevelésről, a városi nevelés problémáiról, majd a művészeteknek a nevelőállamban való szerepéről olvasunk. A katonai nevelés új útjairól szóló fejezet fejezi be a könyvet. Itt az emberekkel való tervgazdálkodás gondolata, a tömegkatoná helyett megszületett öntudatos harcos alakja, és végül, de nem utoljára, a hősi életrajzi feltevése vonja magára az olvasó figyelmét. »Jó volna, — olvassuk — ha a hősök kultusza vallásos cselekedetté magasztosulna. A mi hőseink legnagyobb része azt tette, amit a szentek tettek: Életét áldozta a kereszténységért. Áll ez az oroszországi legújabb hősökre is«.

A fentiekben lehetőleg hű képet igyekeztünk adni erről a rendkívül, mindvégig lebillincselően érdekes, korszerűségénél és időszerűségénél fogva egyaránt megkülönböztetett figyelemre érdemes könyvről. Az ismertetés részletessége és hűsége alapján szinte felmentve érezzük magunkat, hogy boncolgató bírálóvá válunk, hiszen a felvázolt gondolatmenet önmagáért beszél. Amit a mű hibájául felróhatnánk, hogy a fejtegetéseknek tárgyilagos elemzés és rendszerezés helyett a szubjektív meggyőződés adja meg az alaphangját, épenúgy erénynek, sőt a könyv erős oldalának is mondhatjuk: Ott, ahol a nemzet sorskérdéseiről, létének, fennmaradásának feltételeiről a szebb magyar jövőbe vezető út jelzőköveiről van szó, nem lehet csodálni, hogy ez az alaphang adja a vezérszólamot. Jogosultságát mi sem igazolja inkább, mint az, hogy a férfias meggyőződésnek sugalmazó ereje mindvégig az olvasót is magával ragadja. Ezzel az elfogódott érzéssel olvassuk szerzőnk végső konklúzióját is: »A katonai és nemzetnevelés többé nem különíthető el. A nevelésnek ezt a két nagy ágát összeolvasztotta az az erő, amely mindig leghatalmasabb volt itt a Földön: a kiömlő emberi piros vér.« Ezzel a meggyőződéssel valljuk a lelkes Előszó tételét: »Mi magyar nevelők akkor teljesítjük kötelességünket, ha nevelői tevékenységünkkel meg tudjuk akadályozni azt, hogy ne termeljen több hitvány embert a béke, mint ahány derék katonát elemésztt a háború.«

Róder Pál.

Dr. Bíró Vencel: A kolozsvári román kath. gimnázium a román uralom idejében.

Kolozsvár, Minerva R. T. 1941, 8-r., 38 l. (Különlenyomat a gimnázium 1940/41. tanévi értesítőjéből.)

Ez érdekes történelmi visszapillantás egy tanintézet példáján mutatja be a román uralom sorvasztó hatását az erdélyi ősmagyar kultúrára, de egyben a magyarság szívós kitartását az egyenlőtlen küzdelemben.

A román hadsereg 1918 december 24-én, karácsony előestéjén szállotta meg Kolozsvárt. A gimnázium életében egyelőre a régi csapáson maradt meg minden; az 1918/19. tanári érettségi vizsgálatokon még a magyar főigazgató (Szentimrei István) elnökölt és az erdélyi r. kath. Státust Dr. Márk Sándor egyetemi tanár képviselte. Gr. Mailáth Gusztáv Károly erdélyi püspök is többször meglátogatta az intézetet, mely akkor virágzása tetőpontján állott 745 beírt tanulóival, kikből 674 tett vizsgálatot. Ezek közt volt még 40 görög-katolikus, 7 örmény-katolikus, 5 református, 10 luteránus, 8 görög-keleti, 2 unitárius és 132 izraelita.